

FELSEFE DÜNYASI

2019/ KIŞ/ WINTER Sayı/Issue: 70

FELSEFE / DÜŞÜNCE DERGİSİ

Yerel, Süreli ve hakemli bir Dergidir.

ISSN 1301-0875

Türk Felsefe Derneği mensubu tüm Öğretim üyeleri (Prof. Dr., Doç. Dr., Dr. Öğr. Üyesi) *Felsefe Dünyası*'nın Danışma Kurulu/ Hakem Heyetinin doğal üyesidir.

Sahibi/Publisher

Türk Felsefe Derneği Adına Başkan Prof. Dr. Murtaza KORLAELÇİ

Editör/Editor

Prof. Dr. Celal TÜRER

Yazı Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Murtaza Korlaelçi (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Celal Türer (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Hasan Yücel Başdemir (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Levent Bayraktar (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Doç. Dr. Muhammet Enes Kala (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Fatih Özkan (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Arş. Gör. Buğra Kocamusaoğlu (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Felsefe Dünyası yılda iki sayı olmak üzere Temmuz ve Aralık aylarında yayımlanır. 2004 yılından itibaren Philosopher's Index ve Tubitak/Ulakbim tarafından dizinlenmektedir

Felsefe Dünyası is a refereed journal and is Published Biannually. It is indexed by Philosopher's Index and Tubitak/Ulakbim since 2004

Adres/Adress

Necatibey Caddesi No: 8/122 Kızılay-Çankaya / ANKARA PK 21 Yenışehir/Ankara

Tel & Fax : 0312 231 54 40

www.tufed.net

Fiyatı/Price: 50 TL (KDV Dahil)

Banka Hesap No / Account No:

Vakıf Bank Kızılay Şubesi | IBAN : TR82 0001 5001 5800 7288 3364 51

Dizgi / Design: Emre Türku

Kapak Tasarımı / Cover: Mesut Koçak

Baskı / Printed: Tarcan Matbaası

İvedik Cad. Mercan 2 Plaza, No: 417, Yenimahalle / ANKARA

Tel: 0 312 384 34 35-36 (Pbx) Fax: 0 312 384 34 37

Basım Tarihi : Aralık 2019, 600 Adet

YAPAY ZEKÂ VE ETİK İLİŞKİSİ

Felsefe Dünyası Dergisi, Sayı: 70, Kış 2019, ss. 81-99.

Hakemleme: 28.08.2019 | Düzeltme: 07.09.2019 | Kabul: 27.09.2019

Arslan TOPAKKAYA* & Yağmur EYİBAŞ**

Giriş

Son yıllarda artan pratik ihtiyaçlara çözüm bulma amacı teknolojinin beklenmeyen bir hızla ilerlemesine ve evlerimize, iş yerlerimize hatta küçük bir elektronik alet sayesinde ceplerimize kadar yerleşmesine neden olmuştur. Peki, yapay zekâ olarak adlandırılan bu teknolojiler aslında nelerdir? Gerçekten sandığımız kadar zeki midir? Bu çalışmadaki amacımız doğal zekânın yapısından hareketle yapay zekâ ve süper zekâ kavramlarını tartışmak, hızla yayılan bu teknolojiyi etik açıdan incelemektir. Üzerinde duracağımız konu yapay zekânın etik ile bir ilişkisinin olup olmadığı, var ise bu ilişkinin hangi bağlamda olduğu, bağlayıcılığının olup olmadığı, ayrıca yapay zekâ çalışmalarında etik ilkelere riayetın önemi, riayetın söz konusu olmadığı durumlarda ortaya çıkan sorunların neler olduğu konularıdır.

“Yapay zekâ genel olarak bireylerin ve toplumun yetenekleri geliştirmek ve arttırmak için sayısız fırsat sunmaktadır. Hastalıkları önleyip tedavi etmede, nakliye ve lojistik hizmetlerinde oldukça faydalı olduğu inkâr edilemez. Yapay zekâ teknolojilerinin kullanımı toplumun kendisini yeniden şekillendirmesinde ve yeteneklerini artırmasında oldukça önemli imkânlar sunar. Yapay zekâ sayesinde insan zekâsı, eski ve yeni sorunlara çözümler bulabilir. Yapay zekâ kaynakların adil dağıtımını ve daha verimli kullanımını açısından sürdürülebilir bir tüketime yardımcı olur. Kesin olan şey, bu

* Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi, Felsefe Bölümü, arslan_topakkaya@hotmail.com

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi, Felsefe Bölümü, yagmureyibas@gmail.com

tür teknolojilerin giderek güç kazanması ve aynı zamanda beraberinde yıkıcı bir nitelik gösterme ihtimalidir. Bunun aynı zamanda orantılı riskler doğurduğunu da unutmamak gerekir”.¹ Yapay zekâ günümüzde hayatın birçok alımına girmiş bulunmakta ya da girmektedir. Günümüzde “gözlük ve protezlerden tutun, akıllı telefonlar, işitme cihazları, GPS, artırılmış gerçeklik gözlükleri ve daha fazlası gibi birçok teknolojik aygıtlar insan bedeniyle simbiyotik bir ilişki içindedir. Bu cihazlar çevresel objeler değildir. Bunlar daha ziyade insanın çevre ile etkileşiminin sonucu ortaya çıkan eylem ve bu eyleme dair oluşan anlam dünyası ile ilişkilidir. Bunlar sayesinde gerçekliğe yönelik algımız sorunsuz bir çerçeveye yönelebilir. Fakat aynı zamanda bizim dünyaya dair tecrübelerimizi eleştirel olarak ulaştırılması zor olan yollara sürükleyebilir.”²

Yaşadığımız yüzyıl belki de insanlık tarihimin hiçbir döneminde görülmemiş değişim ve gelişim sürecine sahiptir. Bu sürecin olumlu ve olumsuz yönleri söz konusudur. “Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimi ve onun toplum tarafından algılanış şekli bizim kendimizle, başkasıyla ve dünya ile olan ilişkilerimizi ve varoluş şartlarımızı kökten değiştirmektedir”.³

Yapay zekâ tıpkı bizler gibi matematiksel hesaplamalar yapabilen, sohbet edebilen ve dahası toplumsal hayata katılıp, tıpkı insanlar gibi meslek sahibi olabilen makine insan tasarımıdır diyebiliriz. Yapay zekâlar toplumsal hayatta trafik polisi, kendi kendine park edebilen araba, yapay zekâ bankacılığı ve insansız hava araçları gibi birçok alanda yerini almıştır. Tüm bu gelişmelere rağmen insan olmanın en büyük özelliği olan bilinçlilik yapay zekâ da sağlanamamıştır.

İnsan bilincinin kopyalanması ile kendini bilen, kendinin farkında olan yapay zekâ tasarımının gerçekleşmesi küçük bir ihtimal olarak görülse de, böyle bir ihtimalin olduğu göz ardı edilmemelidir. Bilim kurgu filmlerindeki yansımalarına bakıldığında insanlar yapay zekâ üretimine iki farklı bakış açısıyla yaklaşmaktadır. Bunlardan ilki insanlığın ve dünyadaki doğal oluşumların tümünün yok olduğu, robotlar tarafından işgal edilmiş dünya tasarımı çizen olumsuz bakış, ikincisi ise yapay zekânın sadece insanlığın toplumsal hayatına kolaylık sağlayan, insanlığın hizmeti için oluşturulmuş

1 L.Floridi; AI4People's Ethical Framework for a Good AI Society: Opportunities, Risks, Principles, and Recommendations, p.12: <https://www.eismd.eu/wp-content/uploads/2019/03/AI4People%E2%80%99s-Ethical-Framework-for-a-Good-AI-Society.pdf> (E.T.27.09.10)

2 Ethics Advisory Group Report 2018.; p.13 https://edps.europa.eu/sites/edp/files/publication/18-01-25_eag_report_en.pdf (E.T: 27.09.19).

3 L.Floridi, (ed.), The Onlife Manifesto. Being Human in a Hyperconnected Era, p.7, Springer Open, Heidelberg 2009.

robotlar olduğunu savunan olumlu bakıştır. Çoğunluğun genel kanısı yapay zekânın bilinçli hale gelmesinin imkânsız olduğudur. Fakat teknolojinin hızla ilerlemesiyle birlikte bilinç sahibi, düşünen yapay zekâların mümkün olduğu görüşü hızla çoğalmaktadır:

Güçlü yapay zekâ karşıtları makinelerin kalıtsal olarak insandan farklı olduklarını savunarak, asla sevgi duyamayacaklarını, doğruyu ve yanlışı sağduyulu bir şekilde ayırt edemeyeceklerini, insan gibi düşünemeyeceklerini savunurlar. Bununla birlikte taraftarları ise insan beyninin tek başına düşünemeyen şuurlu olmayan bileşenlerden oluşup, bir araya geldiklerinde düşünen ve şuurlu olduklarını söyleyerek aynı fenomenin makine için de geçerli olabileceğini savunurlar.⁴

Günümüzde hâlâ insan bilinci, beyin yapısı ve zekâsı tüm detaylarıyla bilinmemektedir. Dolayısıyla insan bilincinin kopyasını oluşturmak günümüz teknolojisiyle mümkün değildir. İnsan beyninin tüm sinir yapıları yapay olarak oluşturulsa bile, yapay zekâ toplumsal hayatta iletişim kuran, sosyalleşen insanlar gibi yaşadıklarının bilincine varamayacak, içsel bir bağ hissedemeyecektir. Yalnızca beyin kopyalanması ile matematiksel ve mantıksal işlemleri yapabilen yapay zekânın oluşturulmuş olması, bu zekânın tamamıyla insanın bir kopyası olduğunu düşünmek için yeterli değildir. Bu görüş insanı yalnızca rasyonel varlık olarak ele alan felsefenin sonucu olarak görülebilir. Fakat insan yalnızca önermelerden yola çıkarak mantıksal sonuca varan rasyonel varlık değildir. Mengüşoğlu'nun söylemiyle insan; yapan, eyleyen, tavır takınan ve isteyen varlıktır.⁵ O tüm yapıp etmelerini öznelerarasılık zemininde gerçekleştirir. Bu bağlamda insan daima *Sittlichkeit* alanı içindedir. *Sittlichkeit* Almanca da ahlaksallık ve toplumsallığı bir arada ifade eden bir terimdir.⁶ Bu bağlamda insanın kopyası olan ve sosyal alanda görev alması için tasarlanan yapay zekâ da *Sittlichkeit* alanında olmalıdır. Ancak bu sayede insan ve yapay zekâ zihinsel anlamda birbirine yakın olacaktır.

1. Doğal Zekâ ve Yapay Zekâ

Yapay zekânın ne olduğunu tam olarak anlayabilmek için öncelikle doğal zekânın ne olduğu bilinmelidir. Zekâ üzerine yapılan araştırmalar ve tartışmalar net bir sonuca ulaşamamış olsa da zekânın ne oluşu üzerine birçok görüş belirtilmiştir. "Zekâ geniş anlamda beyin algılama ve yanıt verme

4 Harun Pirim, "Yapay Zeka", *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi* Cilt: 1, Sayı: 1, (2006), 85.

5 İonna Kuçuradi, *Yüzyılımızda İnsan Felsefesi*, (Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu, 1987), 15.

6 Kuçuradi, *Yüzyılımızda İnsan Felsefesi*, 14.

hızı olarak açıklanabilir.”⁷ Türk Dil Kurumunun tanımına bakıldığında zekâ; “İnsanın düşünme, akıl yürütme, objektif gerçekleri algılama, yargılama ve sonuç çıkarma yeteneklerinin tamamı, anlak, dirayet, zeyreklik, feraset” olarak tanımlanır.⁸ Psikologlar ise zekâyı ilişkileri anlama, çevreye uyum, kişilik ve karakter oluşturma gibi kategorilere ayırmaktadır. Genel olarak insan zekâsı soyut ve somut kavramlar arasındaki ilişkiyi kurabilme, muhakeme etme, soyut düşünme ve zihinsel işlevlerini amaca yönelik kullanabilme olarak tanımlanmaktadır. İnsan sahip olduğu zekâsı ile bazı nesnelere arasındaki ilişkileri görebilmekte, kaliteyi anlayıp ve değişik nesnelere nasıl birbirleriyle ilişkili olduklarını ortaya koyacak şekilleri tanımlayabilmektedir.⁹ Tüm bunlarla ilişkili olarak insan zekâsının daha net anlaşılabilmesi için kendi içinde sosyal zekâ, pratik zekâ, edebi zekâ, matematiksel zekâ ve uyumlu zekâ gibi kategorilere ayrılarak tanımlanmaktadır. “Zeki varlık ise fiziki olarak mevcut olan, özerk, öğrenebilen, güdülenmiş, ihtiyaçlarına yönelebilen varlıktır.”¹⁰

Zekânın oluşumu konusunda ortaya çıkan genel kanı ise zekânın genetik kalıntılar ve çevresel faktörlerin birleşimi sonucunda oluştuğudur. İnsanın zekâsı yatkın olduğu alanda kullanılarak geliştirilirse, o alanda diğer alanlara oranla daha fazla başarılı olmaktadır. İnsanın yatkın olduğu alanda hata payının az olması yapay zekâ tasarımcılarına da ilham kaynağı olmaktadır. Hata payının olmadığı farklı alanlar amaçlanarak, tek bir işte uzman robotlar tasarlanmaktadır.

Zekâ kavramı ele alındığında beraberinde *bilinç* kavramı da ele alınmaktadır. Sheffer’in zihin ve bilinç incelemesine bakıldığında aralarında kurduğu ilişki şöyledir: “Mind” kelimesinin kullanımı ayrıntılı incelendiğinde, bir şeyin bilincinde olmak veya bir şeyin farkında olmak, dikkat etmek şeklinde ortak özelliklere sahiptirler. “İşte bu ortak özellik olan bilinç, denebilir ki zihin kavramında ana unsur olmaktadır.”¹¹ Searle’nin tanımıyla ise bilinç kavramıyla; “bir kişinin sabahleyin rüyasız bir uykudan uyandığı uykudan devam eden veya komaya girinceye, ölüncüye ya da bir şekilde ‘bilinçsiz’ denilen bir duruma girinceye kadar süren öznel duyarlılık veya farkındalık

7 Mehmet Tahça, “Felsefi Açından Yapay Zeka”, (yayımlanmış yüksek lisans tezi, Muğla Üniversitesi, 2009), 22.

8 TDK, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&kelime=zek%C3%A2&uid=58140&guid=TDK.GTS.5ce3ab77bf0d28.24659683 (Erişim T.: 25.05.2018)

9 Tahça, “Felsefi Açından Yapay Zeka”, 30.

10 Ali Orhan Aydın, *Yapay Zekâ: Bütünleşik Bilişe Doğru*, (İstanbul, İstanbul Gelişim Üniversitesi Yayınları, 2013), 19.

11 Jerome Shaffer, *Zihin Felsefesi*, çev. Turan Koç, (İstanbul, İz Yayıncılık, 1991), 17.

durumları kastedilmektedir.”¹² Farklı bir tanımla ise “bilinç, algıyla eylemi, algılanılan olaylarla kendi yarattığımız olayları birleştirir.”¹³ Bütün bilinç durumlarının genel özellikleri içsel, niteliksel ve öznel olmasıdır. “Bilinç durumları beden, zihnin içinde cereyan ederler, bu yüzden içseldirler. Her birinin kendini hissettiği belli bir tarz, kendisine ait niteliksel bir karakteri var olduğundan nitelikseldirler.”¹⁴ Bilincin öznel ise olması her öznenin kendine has bilinmeyen içeriklere sahip olmasıdır. Basit bir örnekle açıklamak gerekirse, bir öğretmen öğrencisine kırmızı bir nesne gösterip ‘bu nesne kırmızıdır’ dediğinde öğrencinin zihninde oluşan kırmızılığın tam olarak nasıl olduğunu dışarıdan gözlemlenemez. Bir sohbet esnasında karşımızdaki insanın aslında zihninden neler geçirdiğini, bizim hakkımızda neler düşündüğünü bilmemiz olanaklı değildir. Bu durumda bilinç bir başka bilince kapalıdır.

Yapay zekâ savunucuları geçmişten beri insan beynini makineler ile karşılaştırmış, beyine en yakın mekanizmayı oluşturarak insana en yakın yapay zekâyı oluşturabileceğini savunmuştur. Fakat insanın zeki olmasının yanında bilinçli bir varlık olması yapay zekâ savunucularının çalışmalarını ilerletmesine engel olmuştur.

Yapay zekâ insan zekâsının ileri teknoloji ile kopyalanmış, mantıklı ve matematiksel kararlar verebilen teknoloji sistemidir. Doğal zekânın ardından yapay zekâ ele alındığında görülen en büyük fark yapay zekânın kalıcı olmasıdır. Doğal zekâyı bakıldığında beynin yaşlanması ve bilgilerin uzun süre kullanılmaması gibi durumlarda sahip olduğumuz bilgiler unutulmaktadır. Diğer yandan ölümlü olan insan zekâsı sahip olduğu bilgileri makale, kitap ya da uygulamaya geçirdiği teknolojik tasarımları sayesinde kalıcı hale getirmeye çalışsa da, bilgilerinin büyük çoğunluğunu, yaşantılarını, anılarını ölümüyle beraberinde götürecektir. Yapay zekâ ise programcı tarafından müdahale edilmediği sürece sahip olduğu tüm bilgileri en ufak detaylarıyla muhafaza edebilmektedir.

Yapay zekânın sahip olduğu bir diğer özellik ise kopyalanabilir olmasıdır. Yapay zekâ gelişmişlik özelliğine göre kendisini sonsuz sayıda kopyalayabilir, hatta bütün kopyaların birbiriyle iletişimi kurularak kolektif bilinç elde edilebilir. Bu sayede askeri alanda kullanılan yapay zekâ sistemlerinin tümü birbiri ile ilişkilendirilerek, devletin tüm teknolojik savunma sistemi

12 John Searle, *Zihnin Yeniden Keşfi*, çev. Muhittin Macit, (İstanbul, Litera Yayıncılık, 2004), 17.

13 Adam Zeman, *Bilinç Kullanım Klavuzu*, çev. Gürol Koca, (İstanbul, Metis yayınları, 2006), 43.

14 Merve Koyuncu, “Çağdaş Zihin Felsefesinde Yapay Zeka Tartışmaları Turing Testi ve Yansımaları”, (yayımlanmış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, 2015), 14.

bloke edilebilir. Olumlu ve olumsuz her türlü sonuca gebe olan bu özellik etik açıdan tehlike arz etmektedir.

2. Etik Açısından Yapay Zekâ

Yapay zekâ uygulamalarındaki etik problemlere değinmeden önce, bilimin ürünü olan yapay zekânın neden etik açıdan değerlendirilmesi gerektiği belirtilmelidir. Teknolojik gelişmeler ilk ortaya çıkışından beri insan ve toplumsal yaşam ile yakından ilişkilidir. Bilimin bireysel ve toplumsal yaşamlarımızdaki yeri ve belirleyiciliği nedeniyle, bilime ve bilimin ürünlerine yönelik eleştiriler hem çok önemli ve gereklidir. Bilimin bugün “bilimsel” sıfatını kullanarak toplumsal alanın tamamına nüfuz edebilen yapısı, sahip olduğu olumlu katkılar kadar, neden olabileceği tehlikelerle birlikte düşünülmelidir¹⁵ Teknolojinin vaat ettiği kolaylıklarla dolu, zamanımızın çoğunun bize kaldığı yaşam tarzı insanlara çok cazip gelmektedir. Bilimsel bilgilere hızlı erişim, insana hizmet etmekle programlanmış yardımcı robotlar, sadece insan güvenliğini sağlamak için tasarlanmış robot askerler ve tüm seçenekleri gözden geçirerek bize en iyi sonucu sunan akıllı arama motorları. Tüm bunların sonucunda sorunsuz, mutlu ve ideal hayatı yaşayan insan profili çizilmektedir. Peki, yapay zekânın hayatımıza girişi sadece olumlu sonuçlar mı doğurdu? Tereddüt etmeden hayatımızın her alanına kabul ettiğimiz yapay zekâ sistemleri kendi elimizle oluşturduğumuz bir düşman mı?

Yapay zekânın ilkel hali olan otomatik çay makineleri, orta düzey hesap makineleri ya da sanayide kullanılan otomatik baskı makineleri ele alındığında etik açıdan değerlendirilmesi gereken bir durum ortaya çıkmamaktadır. Yapay zekânın ilerleme kaydettiği alanlara bakıldığında ise trafikte kontrolümüzden çıkıp otomatik çalışan araçlar, kredi başvurumuzu onaylama ya da onaylamama yetkisine sahip yapay zekâ bankacılığı ve belki de en önemlisi ameliyatlarda kullanılan yapay zekâ makineler bir gerçeklik olarak karşımızda durmaktadır. Bura da tartışılması gereken konular şunlardır: İnsan sağlığını emanet ettiğimiz makineler kontrolden çıktığında ve bir kişinin ölümüne sebep olduğunda bunun sorumlusu makine mi yoksa makineyi tasarlayan kişi midir? Trafikte kullanılan yapay zekâ trafik polisi, bir program sızıntısı ile kötü amaçlı kişilerin silahı haline gelebilir mi? İnsanlarla birlikte yaşayan robotlar zamanla insanları kendine bağımlı hale getirebilir mi? Etik bizlere tüm bu soruların tartışılması ve ileride olabilecek ihtimallerin değerlendirilmesi olanağını sunmaktadır. Yapay zekâ doğrudan insanla ve toplumsal yaşamla ilişkili olması bakımından etik çerçevede incelenmelidir.

15 Serdar Saygılı, “Paul K. Feyerabend’in Bilim Anlayışı: Çoğulcu Bilim Kuramı”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Cilt: 2, Sayı: 15, (2011), 93.

Son yılların teknoloji kullanımına bakıldığında büyük tüplü televizyonların, antenli radyoların ve büyük fotoğraf makinelerinin tümü *akıllı* telefonlar ile bir araya gelmiş, telefonların başına getirdiğimiz akıllı ibaresi sayesinde günlük başvuru rehberimiz haline gelmiştir. Görünüşte çok masum olan bu cihazların mikrofonlar sayesinde gün içinde yapılan konuşmalarımızı dinliyor, adres ve kimlik numarası gibi birçok özel bilgilerimize erişiyor ve tüm bu bilgileri yazılım şirketlerine iletiyor olması kişisel güvenliğimize bir tehdit değil midir?

Yazılım şirketleri kullanıma sunduğu programları daima yararlı tarafları ile tanıtarak, insanların kolay alışıp zor vazgeçeceği süslü ekranlar sunmaktadır. Tıpkı müşterileri kendine çeken, ışıltılı vitrinlerle göz doldurarak insanlara aldıkları karşısında ödediği ücreti unutturan mağaza zincirleri gibi insanları etkilemektedirler. “Bilişim teknolojilerinin gücündeki artışla birlikte kişilere ilişkin özel bilgilerin kişinin bilgisi ve onayı olmadan toplanması, saklanması, dağıtılması, üzerinde değişiklik yapılması ve kötü niyetli kullanımı mümkün hale gelmiştir.”¹⁶ Eğlenceli programlar insanlara sunularak, karşılığında verilen özel bilgiler insanlara unutturulmaktadır. Kullanıcılardan alınan bu bilgiler sadece buz dağının görünen kısmı kadardır. Arka planda ise hangi sitelerde daha çok dolaştığımız, hangi ürünleri incelediğimiz, gün içinde hangi kelimeleri daha çok kullandığımız kayıt altına alınmakta yani dolaylı yoldan bilgi hırsızlığı yapılmaktadır.

Yapay zekânın bazı alanlarda tercih edilmesinin en önemli sebeplerinden birisi karar verme anında objektif olmak ve insani duyguların kararları etkileme olasılığını ortadan kaldırmaktır. Peki, yapay zekâ uygulamasıyla bu objektif tutum gerçekten sağlanabilir mi? Ya da yapay zekânın verdiği olumlu ya da olumsuz kararın nedeni incelenebilir mi? Tüm bu sorular bağlamında bilim adamları yapay zekâ tasarımında sadece programın uygulanabilirliğini değil, beklenmeyen bir sonuç oluştuğunda programın incelenilebilirliğini de göz önüne almalıdır. Günümüzde çok yeni olan yapay zekâ bankacılığı bu konuda karşımıza çıkan yaygın örneklerdendir. Örneğin bir yapay zekâ banka sisteminin kredi başvurularında düzenli olarak belirli bir ırka onay vermediğini düşünelim. Müşteriler bu durumdan şikâyetçi olarak banka yetkilisine gittiklerinde yapay zekânın ırkçılık gözetemeyeceğini çünkü programında böyle bir yazılımın olmadığı cevabını alacaklardır. Verilere bakıldığında yapay zekânın gerçekten de ırkçılık yaptığı görülürse bu durumun neden olduğu, hangi sebeple programda bu sonuç alındığı incelenilebilir olmalıdır. Aksi takdirde yapay zekâ bu gibi etik sorunlara gebe ola-

16 Gözde Dedeoğlu, “Bilişim Toplumunda Etik Sorunlar”, [Bildiri], II. Uygulamalı Etik Kongresi, 18-20 Ekim 2006, Ankara.

caktır. Günümüzde Pro Publica'nın araştırması COM PAS isimli yapay zekâ sisteminin siyahları beyazlardan daha fazla riskli olarak tanımlama eğiliminde olduğunu ortaya koymuştur. Bir diğer yanlılık örneğinde ise, yaklaşık 700 şirketin yapay zekâ algoritmalarını kullanarak verdiği 2 milyardan fazla fiyat teklifini analiz eden Consumer Reports ise araç kasko fiyatlarını sürücünün sürüş kayıtlarından ziyade finansal hayatının belirlediğini keşfetmiştir. Sosyal ve bilişsel alanlarda yapay zekânın kullanımı farkında olmadığımız eşitsizliğe ve adaletsizliğe sebep olabilmektedir.

Yapay zekâlar otomatik kahve makinesi, sanal bilet gişesi gibi pratik ihtiyaçların giderilmesi amacıyla kullanıldığında sosyal sorumlulukları yoktur. Fakat daha önceleri insanların yapmış olduğu sosyal boyuta sahip olan bilişsel çalışmaları üstlendiğinde sosyal gereksinimleri de devralmış olmaktadır. Bir önceki örnek ele alınırsa tüm şartları yerine getirmiş olmasına rağmen kişinin başvurusu onaylanmadığında kişi hiçbir sebebi olmamasına rağmen mağdur edilmiş olacaktır. İncelenebilirlik sağlanmadığında ise bu sorunun çözümü imkânsız hale gelecektir.

Yapay zekâ üretiminde incelenebilirlik özelliğiyle ilişkili olarak öngörülebilirlik özelliği aranmalıdır. Yapay zekâ kullanıma sunulduğunda hangi durumda nasıl tepkiler verebileceği, yapay zekânın seçimleri sonunda zarar ya da yararlı nasıl sonuçlar doğurup doğurmayacağı önceden tahmin edilmelidir. Birkaç yıl öncesine kadar yapay zekâ teknolojisi ile internet üzerinden oyunlar kurmak son derece heyecan vericiyken, günümüzde yapay zekâ daha somut hale getirilerek profesyonel oyuncu robotlar üretilmiştir. Örneğin günümüz teknolojisi ile üretilmiş olan Deep Blue adlı yapay zekâyı ele alışımızda satranç alanında uzman olacak şekilde tasarlanmış, yapabileceği tüm hamleler bir sınır içerisinde kodlanmıştır. Fakat Deep Blue'nun kendisine verilen belirli kodları ile tüm ihtimalleri hesaplayarak dünya satranç şampiyonu Kasparov'u yeneceği tahmin edilemiyordu. Bu nedenle bir yapay zekâ tasarlanırken bilim adamlarına düşen görev yüksek teknolojiyi hayata geçirmenim yanında bu teknolojinin yol açabileceği olumlu ve olumsuz tüm sonuçları planlamak ve doğabilecek etik problemleri öngörmektir.

Yapay zekâ tasarımlarında diğer önemli özellik programda güvenlik açığının olmamasıdır. Programlama yapılırken gözden kaçırılan güvenlik açıkları düşmanların işine yarayacak nitelikte olmamalıdır. Bu durumu somutlaştırmak amacıyla şu örnek verilebilir: Bir ülkenin kendi güvenlik seviyesini artırmak ve savaş anında can kaybını engellemek amacıyla polis robot ordusu oluşturduğunu ve tüm ordunun yönetiminin ana bilgisayara bağlı olduğunu düşünelim. Bu ülkeyle düşman konumunda olan diğer ülke, polis robotların

güvenlik açıklarını yakalayarak robotlara tamamen zarar vermeye yönelik komutlar verirse, robotları oluşturan ülke kendi vatandaşının canını tehlikeye atmış olacaktır. Bilim ve felsefe birlikteliği bu noktada önem kazanmaktadır. Bilim tek başına pratik alanda sonuç ve başarı odaklıdır. Yalnızca oluşturulan algoritmanın başarılı şekilde çalışması hedeflenir. Teknolojiyle beraber doğacak etik sonuçlar ise felsefe tarafından ele alınmalıdır.

Yapay zekâların sosyal boyutlara sahip olan bilişsel işlerde görevlendirilmesi beraberinde yapay zekâ ve sorumluluk problemini de oluşturmuştur. Bir kişinin kredi başvurusunu onaylamamak ya da mahkemeye taşınmış bir olayda karar vermek gibi kritik olaylar insanlar tarafından gerçekleştirildiğinde, bu durum kişinin doğacak sonuçların sorumluluğunu almasını da gerektirmektedir. Örneğin hâkimlerin hangi durumlarda hangi kararı vereceği ve davranış şekilleri kanunlar tarafından belirlenmiş, görevlerini kötüye kullanma ya da kanunlara aykırı hareket etme durumunda alacakları cezalar ve yaptırımlar belirlenmiştir. Bu bağlamda yapay zekâ olan bir hâkime vermiş olduğu kararlar karşısında sorumluluk yüklemek mümkün müdür? Yapay zekâlar özellikleri gereği kodlamalar çerçevesinde hareket etmektedir. Bu nedenle onlara tıpkı insan hâkimler gibi hangi durumda hangi kararı vereceği ya da hangi kanunlar çerçevesinde hareket etmesi gerektiği kodlar sayesinde öğretilir. Fakat bu durum sorumluluk problemini açık bir şekilde doğurmaktadır. Yapay zekâlara sorumluluk yüklemenin mümkün olup olmadığını tartışmadan önce sorumluluk kavramının ne olduğundan bahsedilmelidir. Sorumluluk genel olarak bir kişinin bilinçli olarak yapmış olduğu eylemler sonucunda doğan olumlu ve olumsuz tüm sonuçları üstlenmesi olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda kişi yaptıklarından ötürü gerekirse cezalandırılabilir ya da ödüllendirilebilir. İnsanlara sorumluluk yüklenebilmesinin temelinde yatan en önemli faktör ise irade kavramıdır. Yapay zekâlarda bugünün teknolojiyle mantıksal çıkarımlar elde edilebilse de bu çıkarımların ve dolayısıyla davranışların bilinçli olarak gerçekleştirildiği savunulamaz. Algoritmaların kuralları düşünmeden uyguluyor olmaları bilgisayarların gerçek zekâyâ sahip olmadan görünürde zeki davranış sergilediklerini göstermektedir.¹⁷ Konunun başında sorulan, “yapay zekâlara sorumluluk yüklemek mümkün müdür?” sorusuna geri döndüğümüzde, bilinç ve irade sahibi olmayan bir makinenin sorumluluk alması mümkün değildir.

Yapay zekâlara sorumluluk yüklemenin mümkün olmadığını anlamak için ceza kavramı yol gösterici olabilir. Ceza, yüklenen sorumluluğun beraberinde gelen olası bir sonuçtur. Dolayısıyla bir yapay zekâyâ vermiş oldu-

17 Blay Whitby, *Yapay Zeka: Yeni Başlayanlar İçin* Kılavuz, çev. Çiğdem Karabağlı, (, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005), 102.

ğu bir karardan dolayı ya da işlediği suçtan dolayı sorumluluk yüklenirse bunun için cezanın da uygulanabilmesi gerekmektedir. Fakat bilinci olmayan ve bir davranışın suç olup olmadığını ayırt edemeyen bir makineye ceza vermek de mümkün değildir. Çünkü bilinci olmayan yapay zekâ hissetmek ve yaşadıklarından anlam çıkarmak özelliğine kavuşmamıştır. Bu bağlamda yapay zekâyâ uygulanan tüm yaptırımlar onun için anlamsız kalacaktır. Özetle bilinçsiz bir yapay zekâ için sorumluluk almak ve sonuçlarına katlanabilecek olmak mümkün görünmemektedir.

Sorumluluk yükleyemediğimiz yapay zekâ beraberinde şu soruyu getirmektedir: Yapay zekânın vermiş olduğu bir karar başka bir kişinin hakkını ihlal ettiğinde ya da kontrolden çıkıp bir takım suçlara karıştığında bunun sorumluluğu yapay zekânın üreticisine yüklenebilir mi? Üreticinin yazmış olduğu kodlar nedeniyle bir suçun doğması dolaylı yoldan üreticinin hatası olarak kabul edilebilir mi? Bu soruların kesin bir dille cevaplandırılması zor görünmektedir. Bu doğrultuda iki ihtimal vardır: Yapay zekânın hataları üreticiden bağımsız ortaya çıkmış olabilir çünkü makinelerin daima beklenmeyen sonuç verme olasılığı vardır. Bunun sonucunda da üreticiler sorumlu tutulamaz. Diğer ihtimal ise üreticilerin hata olasılığını tahmin etmesine rağmen göz ardı etmesi ve yapay zekâyı kullanıma sunmasıdır. Bu durumda asıl sorumlu kişi üreticilerdir. Hatanın kaynağını ararken doğru sonuca ulaşabilmek de en temel problemlerden birisidir. Bu nedenle yapılmış bir hatanın sorumlusu aranırken, yeni bir hata yapmamak adına hatanın kaynağı çok iyi tespit edilmelidir. Yapay zekânın hayatımıza girişiyle beraber çözümlenmesi güç olan bu problemlerle karşı karşıya kalmış olduğumuz bir gerçektir.

Genel yapay zekâlar yalnızca bir alanda iyi olacak şekilde programlanmışlardır. İnsan zekâsına bakıldığında ise daha geneldir. Bu bağlamda genel yapay zekâlar sosyal yaşamda insanlar gibi birden çok alanda görevlendirilemezler. Yalnızca belirli bir alanda uzman olarak tasarlanan, o alanda verilecek kararları ve oluşabilecek problemleri ön görerek programlanan genel yapay zekâlar sorunları engellemeye daha çok yardımcı olabilir. Örneğin Deep Blue olasılıkları hesaplayarak en iyisini seçmeye programlanmış ve bu sayede Karsperov'u satrançta yenmişti. Fakat her zaman yapay zekâ olasılıklardan en iyisini seçebilecek midir? Bu konuya ilişkin olarak Philippa Foot'un yaratıcısı olduğu şu örnek incelenmelidir:

Bir tren raylarda gitmektedir. İleride ise bir makas vardır. Makasın bir yanında dört kişi raylara yatırılarak bağlanmış ve ölüme terk edilmiş. Diğer yanında ise bir kişi, aynı şekilde hasmı tarafından yatırılarak bağlanmış. O

da üzerinden geçecek treni bekliyor. Eğer makası değiştirmezseniz o tren dört kişinin üzerinden geçecek, değiştirirseniz bir kişinin üzerinden geçecek. Yani oradaki insanlardan hangilerinin öleceği, başka bir deyişle kaç insanın öleceği tamamen sizin elinizde. Treni durdurma şansınız yok. Kimseyi gidip çözecek vaktiniz yok. Ancak ve ancak makası kontrol edebiliyorsunuz... Bu makası değiştirerek ölü sayısını bire düşürür müydünüz? Yoksa sistemi olduğu gibi bırakır ve dört kişinin ölümüne seyirci mi kalırdınız?¹⁸

Bu durumla karşılaşıldığında insanlar genelde sonuççu etiğe göre davranarak daha az sayıda insan kaybını amaçlayıp makası değiştirmeyi seçmektedirler. Aynı durumda bir yapay zekânın olduğunu ve seçim yapacağını düşündüğümüzde aklımıza şu soru gelmektedir: Yapay zekâlar da sonuççu etiğe göre mi davranacak, yoksa olayın akışını bozmayacak şekilde mi davranacak? Ona göre en iyi olasılık az sayıda insan kaybı mı yoksa olayın gidışatının bozulmaması mı olacak? İnsanların öngöremediği bu tip durumlar ve sonuçları bu gibi etik sorunlara yol açmaktadır. Yapay zekânın sebep olabileceği bu türden problemlerin engellenmesi için yapay zekânın iyi-kötü ve doğru-yanlış türünden kavramları biliyor olması gerekmektedir. Bir yapay zekânın bu türden kavramları bilip bilemeyeceğine ilişkin bir görüş yıllar önce Isaac Asimov tarafından öne sürülmüştür. Asimov'un 'Üç Robot Yasası'na göre robotlar insanlara zarar vermeden onları koruyabilirler. Asimov'un yasasının maddeleri şu şekildedir;

1- Bir robot hiçbir şekilde insana zarar veremez veya pasif kalmak suretiyle zarar görmesine izin veremez.

2- Bir robot kendisine insanlar tarafından verilen komutlara 1. kuralla çelişmediği sürece itaat etmek zorundadır.

3- Bir robot 1. ve 2. kurallarla çelişmediği sürece kendi varlığını korumak zorundadır.¹⁹

Asimov bu üç madde ile yapay zekâların iyi ve kötüyü bilebileceğini, insanlara zarar veremeyeceğini ispatladığını düşünse de bu yasalar ile konu temellendirilmiş olmamaktadır. Yapay zekânın bahsedilen kavramları tam anlamıyla kullanabilmesi için tek tek her durumun iyi ya da kötü kategorisi içerisinde programlanması gerekmektedir. Bu şartı sağlamak mümkün görünmemektedir.

Günümüzde yapay zekâların ahlaki statüye sahip olmadığı düşünülmektedir. Bunun sebebi ise tam olarak bilinç sahibi olmamaları ve kendi var-

18 Tefvik Uyar, "Ya Yapay Ahlak?", İstanbul Teknik Üniversitesi Vakfı Yayınları Sayı: 75, (2017), 20.

19 Isaac Asimov, *Ben Robot*, çev, Ekin Odabaş, (İstanbul, İthaki yayınları, 2016), 15.

lıklarının farkında olmamalarıdır. Yapay zekâya karşı pozitif tutumun arkasında ise “onları istediğimiz an silebiliriz” düşüncesi yer almaktadır. Ahlaki statünün ne olduğu ve bu statüye sahip olunabilmesi için nelerin gerekli olduğu üzerine tartışmalar söz konusudur. Genel kanı ise ahlaki statünün olması için bilincin olması gerektiğidir. Bu bağlamda zihne getirilen temel yaklaşımlardan biri olan işlevselcilikdir. İşlevselciliğe göre bir varlığa bilinç atfetmemiz için o şeyin hangi malzemedен yapıldığı önemli değildir. İnsan beyni gibi spesifik bir biyolojiye sahip olması gerekmemektedir.²⁰ Bu bağlamda işlevselcilik için bir varlık bir insan ile eşit bilince sahipse ahlaki statüsü vardır denilebilir.

Diğer bir zihinsel yaklaşım ilkesi ise davranışçılıktır. Davranışçılığın önde gelen isimlerinden olan Gilbert Ryle ise bilincin ayrı bir form olarak aranmaması gerektiğini, zihnin davranışlarda kendini gösteren bir eğilim olduğunu savunmaktadır. Örneğin acı duymak, ahlamak, püfleme gibi davranışlar bilincin göstergesidir.²¹ Bu nedenle davranışçılık için acı duymak gibi davranışların ortaya çıktığı her varlık ahlaki statü sahibidir denilebilir. Bu yaklaşımların tümü ele alındığında acı duyan, hisseden ve en önemlisi bilinç sahibi olan tüm yapay zekâlar ahlaki statüye sahiptir diyebiliriz.

Yapay zekânın beraberinde getirdiği en büyük yenilik şüphesiz işlem hızının çok yüksek olmasıdır. Saniyeler içerisinde karşılaştırma, en iyi olasılığı hesaplama ve onlarca doküman içerisinde her bilgiye kolayca ulaşabilme gibi birçok fonksiyonu içinde barındırmaktadır. Sınırlı hızda işlem yapan insan zekâsı, yapay zekânın bu tür özellikleri karşısında son derece etkilenmektedir. Fakat bu durum birçoğumuzun farkında olmadığı belli başlı iletişim problemlerini doğurabilir. Teknoloji her çağda farklı gelişmişlik düzeyine sahiptir ve her çağın insanı teknoloji kullanımına aynı derecede uyum gösterememektedir. Teknolojiyle beraber gelişen mesajlaşma uygulamaları ve sosyal platformlar zaman içinde sanal bir dünya oluşturmuş ve bu dünyaya ait “tıklanma”, “beğeni”, “etiket” gibi yeni kavramlar türetilmiştir. Bundan on yıl öncesine kadar dilimizde ve yaşantımızda yeri olmayan yapay zekâ uygulamaları ve kavramlar artık hayatın bir parçası haline gelmiştir. Bu türden çağın içinde yetişen yeni insan nesli ise yaşatlarının rahatlıkla kullandığı fakat abla, anne ve babasının bilmediği yeni kelime dağarcığı ile arada kalmış durumdadır. Gerçek arkadaşlar edinerek karşılıklı iletişim kurmak yerine, yapay zekâ uygulamaları ile arkadaşlık eden, aile ve çevresi ile sohbet ederek kültür aktarımında bulunmak yerine, yalnızca teknolojik terimler ile makine kullanan bireyler yetişmektedir. Yapay

20 Erdiñ Sayan, “Analitik Zihin Felsefesinin Temel Problemleri”, *Kaygı* Sayı: 19, (2012), 45.

21 Gilbert Ryle, *Zihin Kavramı*, çev. Sara Çelik, (İstanbul, Doruk Yayınevi, 2011), 35.

zekâ makinelerin gerçek insanlara oranla daha çok tercih edilmesiyle, insanın en büyük kültürel mirası olan dilin kullanımı körelmekte, kalıplaşmış düz cümlelerden oluşan, mecaz ve deyim barındırmayan dilin yaygınlaşmaya başladığı görülmektedir. Akıllı makinelerin insan yaşamına kontrolsüz dâhil oluşu insanların giderek makineleşmesine neden olmaktadır. Yapay zekânın sunduğu yenilikler elbette kullanılmalı, insan yaşamı kaliteli hale getirilmelidir. Fakat burada dikkat edilmesi gereken nokta yapay zekâ konusunda bilinçlenerek, olumlu ve olumsuz yönlerini değerlendirmek, doğacak etik sonuçları düşünmenin süzgecinden geçirmektir. Yapay zekâ çalışmalarının asıl hedefi teknolojinin bilgisini insanın lehinde kullanmak olmalıdır. Yapay zekâ bilinçsiz şekilde hızla ilerlediğinde durdurulamaz bir sürece girebilir ve insan makinelerin kölesi haline gelebilir.

Yapay zekânın kullanım alanlarından birisi de partner robotlardır. Partner robotlar cinsiyete sahip olan yapay zekâ türleridir. Günümüz teknolojisi gerçek duygulara sahip olan robotlar üretemese de, cinsiyet oluşturarak bir takım kodlar sayesinde kendini kadın veya erkek olarak tanıtabilen, evli ve bekâr olma gibi durumları ayırt edebilen robotlar üretebilmektedir. Partner robotların oluşum amacı ise kendisini yalnız hisseden ve hayat arkadaşına sahip olmak isteyen insanların yalnızlık sorununu gidermektir. Fakat bu tasarımın hayata geçirilmesi büyük problemler içermektedir. Bu problemlerden ilki insanları iletişimden kopartarak yalnızlaşmaya itebilecek olmasıdır. Çünkü yapay zekâlar bilince sahip değildir ve üretilirken istediğiniz karakterde bir robot partner kodlanabilir. Saç ve göz rengi, boy uzunluğu, ses tonu, ilgi alanları, konuştuğu dil gibi bütün özellikler belirlenebilir. Bu durum hayalimizdeki insanın simülasyonunu oluşturmak gibi düşünülebilir. İlk bakışta insana cazip gelen ve problem oluşturmaktan ziyade sorun çözüyormuş gibi görünen bu tasarım insanın bir makineyle tamamen yapay bir ilişkiler ağı kurmasıdır. Kullanıcı başlangıçta karşısındaki robotun tamamen yapay olduğunu bilse de, ilerleyen zamanlarda robotla kurulan yanıltıcı ilişki, bu ilişkinin kurmaca olduğunu unutturabilir. Kurmaca olan bu iletişim insanın beklentilerini istediği yönde karşıladığından, insan gerçek iletişimlerinden uzaklaşabilir ve toplumsallık insanı mutsuz edebilir. Sonuç olarak insan yalnızlığa sürüklenebilir. Yapay zekâ ile birlikte yaygınlaşan partner robotlar ile evlilik, insanlar arasında iletişim bozukluğuna yol açabilir. Oluşan bu iletişim bozukluğu ve sipariş üzerine hayat arkadaşını edinme fikri, bir insana kolaylıkla sahip olunabileceği algısını oluşturup, erkek ve kadın bedenini objeleştirebilir. Bu durumda insan zihninde sanal durumların ve gerçek ilişki durumlarının ayırımı ortadan kalkabilir.

3. Süper Zekâ

Genel yapay zekânın anlatımı ve etik açıdan değerlendirilmesinin ardından süper zekâ kavramı değinmek yerinde olur. Süper zekâ genel zekâdan daha gelişmiş olarak kendi tasarımını anlayabilen, bilinçli sistem tasarımıdır. Makine öğrenmesi sayesinde sürekli yeni şeyler öğrenebilen ve bu bilgilerden çıkarım yapabilen sistemdir. “Makine Öğrenmesi (machine learning), matematiksel ve istatistiksel yöntemler kullanarak mevcut verilerden çıkarımlar yapan, bu çıkarımlarla bilinmeyene dair tahminlerde bulunan yöntem paradigmasıdır.”²² Dolayısıyla süper zekâ etkileşimler sonucunda sürekli geri besleme ile yenilenebilir ve güncel kalabilir. Bu bağlamda bu türden yapay zekâ tasarımı bilgi işleme hızını artırdıkça akıl seviyesini sürekli ileri taşıyabilir. Günümüz teknolojisiyle süper yapay zekâ tasarımı gerçekleştirilmek henüz mümkün değildir. Fakat bu tasarımı gerçekleştirme-yeye yönelik çalışmalar büyük bir hızla devam etmektedir. Birtakım yorumlara göre robotların öğrenme yoluyla zekâlarını ileri derecede geliştirecekleri iddia edilmektedir. Bu da bir robotun yaptığı hatanın sorumlusunun insanın olmayacağı iddiasını güçlendirmektedir.²³

“Searle ilke olarak bir laboratuvar ortamında beynin nedensel güçlerini kopyalayarak yapay bilinç üretmenin mümkün olabildiğini ve birçok biyolojik görüngünün zaten yapay olarak üretildiğini belirtir.”²⁴ Kimilerine göre de bu cihazlar zaten bilinçliler. Örneğin Çin’de ülkenin tüm bilişim sistemleriyle bağlantılı olan yapay zekâ sisteminin tahminlerine göre gözaltına alma ve tutuklama uygulaması başlatılmıştır. Bu bağlamda araştırmacı Maya Wang “ilk kez hükümetin kişisel verileri ve tahmini güvenlik önlemlerini kullandığını göstermeyi başardık. Bu, mahremiyet haklarının açık bir ihlali olmasının yanı sıra, yetkililerin keyfi tutuklama yapabilmelerine de yol açan bir durum” diyerek tahmini tutuklamanın etik bir uygulama olmadığını vurgulamıştır. Çin’in bu uygulamayı başlatmasından birkaç yıl önce aynı sistem bilim kurgu dizilerinde karşımıza çıkmakta ve bizlere teknolojinin bu noktaya gelmesi çok uzun yıllar alabileceği gibi gelmekteydi. Fakat teknolojinin tahmin edilemeyen ilerleme hızı süper yapay zekâların da hayatımıza kolaylıkla girebileceğini göstermektedir. Bilim sürekli tahmin edilemez şekilde ilerlemektedir. Bu bağlamda bugünün efsanelerinin yarının gerçekleri olabileceği ve makinelerin tüm yaşama hâkim olabileceği göz ardı edilmemelidir.

22 Emre Aladağ, <https://www.emrealadag.com/makine-ogrenmesi-nedir.html>, (Erişim T.: 20.03.2019).

23 Çağlar Ersoy, *Robotlar, Yapay Zeka ve Hukuk*, (İstanbul: On iki Levha Yay., 2018), 83.

24 Fatma Dore, “Güçlü Yapay Zekaya Karşı Çin Odası Argümanı”, *Sosyal Bilimler Dergisi* Cilt: 14, Sayı: 1, (2012),

Sonuç

Genel olarak yapay zekâ ve etik ilişkisi ele alındığında en temel problem yapay zekânın sosyal ve bilişsel boyutu olan alanlarda kullanılmasıdır. Çünkü günümüzde halen bilinç sahibi olan yapay zekâ geliştirilememiş, mevcut yapay zekâ sistemleri karar verme ve seçim yapma konusunda ciddi hatalar yapmıştır. Buna rağmen yapay zekâ kullanımı büyük bir hızla artmakta ve siyaset, güvenlik, hukuk ve bankacılık gibi insanla birebir ilişkili olan önemli alanlarda yaygınlaşmaktadır. Geleceğin kusursuz ve konforlu hayatı için teknoloji mükemmel çözüm olarak gösterilse de beşeri yaşam için ciddi tehlikeler barındırmaktadır. Belki de süper yapay zekâların insanlar tarafından tehlikeli görülmesinin sebebi şudur: Varlıklar arasında temel anlamda zekâ sahibi insandır ve insan kendi zekâsını hangi yönde isterse kullanabileceğini bilmektedir. İnsanlık tarihine bakıldığında Aydınlanma döneminde akıl merkeze alınmış, bununla beraber insan evrene hâkim olmak, doğa yasalarının bilgisini elde ederek bu bilgiyi kendi faydası için kullanmak istemiştir. Teknolojinin gelişmesiyle ise insandan daha zeki bir robot olma ihtimali insandan daha tehlikeli robot olma ihtimaliyle aynıdır. Beden olarak da insandan daha güçlü ve dayanıklı olan yapay zekâ insanlığın devamı için tehlike olarak görülmektedir.

Günlük hayatta insanlarla iletişim kurarak varlığını devam ettirecek yapay zekâların topluma uyumu açısından etik bilgiye sahip olması gerekmektedir. Çünkü aynı kamusal alanı paylaşacağı, verdiği kararlar ile hayatlarını etkileyeceği insanlar ahlaki varlıklardır. Bu nedenle insanlara zarar verebilecek davranışları, iyiyi ve kötüyü ayırt etme kabiliyetine sahip olması gerekmektedir. Bir yapay zekâyı güncel etik kurallar öğretilse dahi çağın değişmesiyle beraber etik kurallar da değişime uğramaktadır. Dolayısıyla bugünün etik anlayışına sahip yapay zekâlar her dönem yeniden güncellenmelidir. Bu bağlamda doğan sorumluluk ve irade problemi yapay zekânın insanlar ile sorunsuz ve uyumlu ilişkiler kuramayacağını gözler önüne sermektedir.

Teknolojinin ilerlemesiyle süper zekâ yapımının mümkün olması beraberinde toplumsal sorunları getirecektir. Peki, hızla yayılan bu teknoloji günlük hayata hâkim olmaya başladığında insanlara karşı nasıl tepkiler verir? Teknolojinin hızına yetişemeyen insan bu hayata nasıl adapte olabilir? Günümüzde teknolojinin gelişimi her çağın insanının yetişme tarzını etkilemiş bu ise kuşaklar arasındaki iletişimin temellerini yıkmaya başlamıştır. Orta yaşa sahip insanlar ile genç yaşlardaki insanların hayata uyumu farklılaşmış, bunun sonucunda da insanlar arasındaki iletişim giderek azalmıştır.

Yapay zekâ sistemlerinin toplumsal hayata kontrolsüz yayılımı insanlara hayatı yaşayabilmeleri için zorunlu bir şart olarak dikte edilmiştir. Bu durum insan özgürlüğünü kısıtlamakta ve teknolojiden uzak olma hakkını insanlardan almaktadır.

İnsana ve yaşamına özgü olan tasarlama, üretme, dönüştürme ve karar verme gibi özelliklerin tümünü makinelere verme girişimi insanı bu dünyada giderek yersiz yurtsuz hale getirmektedir. Oysa yaşamın kendisi insanın tasarlaması, üretmesi, bir şeyi bir şeye dönüştürmesi, karar alması ve tüm bunların bilincinde olmasıdır. Bilgiyi ve teknolojiyi bir alana yerleştirmeden önce tüm artıları ve eksileri hesaplanmalı, insan hayatını iyileştirmek amaçlanırken hayatı anlamsız hale getirmekten kaçınılmalıdır.

Yapay zekâ çalışmaları hiç şüphesiz insanlığın hayrına olmak şartıyla faydalıdır. Aslında bu anlamda bilimsel çalışmalar için söylenebilecek şeyler aynen yapay zekâ çalışmaları için de söylenebilir. Olumlu yönde kullanılırsa bu çalışmalar teşvik edilmeli ve daha da geliştirilmelidir. Fakat bilim tarihinin de bize gösterdiği gibi maalesef bilim ve onun çıktıları her zaman insanlık için olumlu anlamda kullanılmamış, bilimsel bilgilerden elde edilen teknoloji sayesinde milyonlarca insanın hayatına son verilmiştir. Yapay zekâ çalışmalarında en temel etik ilke, insan onurunun korunma ilkesi olmalıdır. Yani bizzat insan ürünü olan yapay zekâ hiçbir biçimde ona efendi olmamalı, sürekli olarak insanın kontrolü altında olmalı ve sadece onun hayatını kolaylaştırmalıdır. Bununla birlikte ekonomik anlamda işsizliğe yol açma ihtimaline karşı tedbirler alınmalıdır. Şu hiçbir zaman unutulmamalıdır: Yapay zekâ ne kadar üstün olursa olsun asla bir insan olamaz, dolayısıyla bir insan kadar değerli olamaz. Onun gibi hislere, akla, tefekkürü sahip olması beklenemez. Dolayısıyla bu alandaki aşırı heyecanın abartılı olduğunu ve nihai anlamda insana “hizmet” eden bir zekâdan bahsettiğimizi asla hatırdan çıkartmamız gerekir. Yapay zekânın bizzat kendisinin etik ilkelere sahip olması mümkün değildir. Bundan dolayı bu alanda çalışma yapan bilim adamlarının çalışma ilkelerini etik ilkelere göre yapmaları elzemdir. Aksi takdirde insan kendi düşmanını yaratır duruma düşecektir. Üzülerek belirtmek gerekir ki günümüzde yapay zekâ çalışmaları maalesef bu minval üzerine seyretmektedir. Bunun biran önce insanlığın hayrına çevrilmesi gerekmektedir. Söz konusu durumun gerçekleşmesi için ise sağlam bir bilim etiğine ihtiyaç vardır.

Öz

Yapay Zeka ve Etik İlişki

Zekâ üzerine yapılan araştırmalar net bir sonuca ulaşamamış olsa da zekânın ne oluşu üzerine birçok görüş belirtilmiştir. Zekâ insanın düşünme, aklyürütme, objektif gerçekleri algılama, yargılama ve sonuç çıkarma yeteneklerinin tamamı, anlayış, dirayet, feraset olarak tanımlanır. Yapay zekâ ise insan zekâsının ileri teknoloji ile kopyalanmış hali, mantıklı ve matematiksel kararlar verebilen teknoloji sistemidir. Günümüzde yapay zekâ sistemleri milli savunma, hukuki sistemler, bankacılık ve veri toplama merkezleri gibi doğrudan sosyal boyutlara sahip olan bilişsel işlerde kullanılmaktadır. Yapay zekâ doğrudan insanla ve toplumsal yaşamla ilişkili olması bakımından etik çerçevede incelenmelidir. Bugün ve geçmişte insan doğanın ve diğer canlıların varlığının korunmasında her zaman sorumluluk sahibi olmuştur. Bugün de yapay zekâ teknolojilerinde etik problemleri göz önünde bulundurmamak insanın sorumluluğundadır.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ, Zekâ, Etik, İnsan, Teknoloji, Toplum

Abstract

Relationship Between Artificial Intelligence and Ethics

Although the researches and discussions on intelligence have not reached a clear result, many opinions have been given about what intelligence is. Intelligence is defined as the ability of people to reason, to perceive objective facts, to judge and to draw conclusions. Artificial intelligence is the state of the art technology, which is a copy of human intelligence with advanced technology, which can make logical and mathematical decisions. Today, artificial intelligence systems are used in cognitive tasks that have direct social dimensions such as national defense, legal systems, banking and data collection center. Artificial intelligence should be studied ethically in terms of being directly related to human and social life. Today and in the past it has always been responsible for the preservation of the existence of human nature and other living things. Today, it is human responsibility to consider ethical problems in artificial intelligence technologies.

Keywords: Artificial intelligence, Intelligence, Ethics, Human Beings, Technology, Society.

Kaynakça

- Asimow, Isaac. *Ben Robot*, çev. Ekin Odabaş. İstanbul: İthaki yayınları, 2016.
- Aladağ, Emre, <https://www.emrealadag.com/makine-ogrenmesi-nedir.html>, (Erişim:20.03.20)
- Aydın, Ali Orhan. *Yapay Zekâ: Bütünleşik Bilişim Doğru*. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Dedeoğlu, Gözde. "Bilişim Toplumunda Etik Sorunlar", [Bildiri], II. Uygulamalı Etik-Kongresi, 18-20 Ekim 2006, Ankara.
- Dore, Fatma. "Güçlü Yapay Zekâya Karşı Çin Odası Argümanı". *Sosyal Bilimler Dergisi* Cilt: 14, Sayı: 1, 2012, 23-38.
- Ersoy, Çağlar. *Robotlar, Yapay Zekâ ve Hukuk*. İstanbul: On iki Levha Yay., 2018.
- Ethics Advisory Group Report 2018:, https://edps.europa.eu/sites/edp/files/publication/18-01-25_eag_report_en.pdf (E.T: 27.09.19).
- Floridi, L.; AI4People's Ethical Framework for a Good AI Society: Opportunities, Risks, Principles, and Recommendations, <https://www.eismd.eu/wp-content/uploads/2019/03/AI4People%E2%80%99s-Ethical-Framework-for-a-Good-AI-Society.pdf> (E.T.27.09.10)
- Floridi, L.(ed.), *The Onlife Manifesto. Being Human in a Hyperconnected Era*, p.7, Heidelberg Springer Open, 2009.
- Koyuncu, Merve. "Çağdaş Zihin Felsefesinde Yapay Zekâ Tartışmaları Turing Testi ve Yansımaları". Yayımlanmış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.
- Kuçuradi, İonna. *Yüzyılımızda İnsan Felsefesi*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu, 1987.
- Penrose, Roger. *Bilgisayar ve Zekâ*, çev. Tekin Dereli. İstanbul: TÜBİTAK Yayınları, 2004.
- Pirim, Harun. "Yapay Zekâ". *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi* Cilt: 1, Sayı: 1, (2006), 81-93.
- Ryle, Gilbert. *Zihin Kavramı*, çev. Sara Çelik. , İstanbul: Doruk Yayınevi, 2011.
- Sayan, Erdinç. "Analitik Zihin Felsefesinin Temel Problemleri". *Kaygı* Sayı: 19, (2012), 37-54.
- Searle, John R. *Zihnin Yeniden Keşfi*, çev. Muhittin Macit. İstanbul: Litera Yayıncılık, 2004.
- Saygılı, Serdar. "Paul K. Feyerabend'in Bilim Anlayışı: Çoğulcu Bilim Kuramı". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 15, (2011), 83-94.
- Shaffer, Jerome. *Zihin Felsefesi*, çev. Turan Koç. İstanbul: İz Yayıncılık, 1991.

- Türk Dil Kurumu, <http://www.tdk.gov.tr>, (Erişim: 25.04.2018).
- Tahça, Mehmet. "Felsefi Açıdan Yapay Zekâ". Yayımlanmış yüksek lisans tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.
- Uyar, Tevfik. "Ya Yapay Ahlak?". İstanbul Teknik Üniversitesi Vakfı Yayınları Sayı: 75, 2017, 18-20.
- Whitby, Blay. *Yapay Zekâ: Yeni Başlayanlar İçin Kılavuz*, çev. Çiğdem Karabağlı. İstanbul: İletişim Yayınları, 2005.